

ВІДГУК

опонента ДАНЬКА Юрія Івановича

доктора економічних наук, професора, проректора з наукової та міжнародної діяльності Сумського національного аграрного університету

**на кваліфікаційну роботу Чжу Ліхун на тему
«Вплив фіскальної політики на малі та мікро підприємства в умовах глобальної економічної кризи», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини»**

Актуальність теми кваліфікаційної роботи

У сучасних умовах глобальної економічної нестабільності, спричиненої такими чинниками, як геополітична напруженість, пандемії, зростання інфляції та перебої в ланцюгах постачання, малі та мікро підприємства опинилися в особливо вразливому становищі. Ці суб'єкти господарювання часто мають обмежений фінансовий ресурс, недостатній доступ до кредитування та вищу залежність від внутрішнього попиту, що робить їх більш чутливими до змін у фіскальній політиці держави. Фіскальна політика, як один із ключових інструментів державного регулювання економіки, відіграє вирішальну роль у створенні сприятливих умов для функціонування бізнесу. Її вплив на малі та мікропідприємства може бути як стимулюючим (через податкові пільги, субсидії, державні закупівлі), так і обмежувальним (через посилення податкового тиску або скорочення бюджетної підтримки). В умовах економічної кризи важливо вивчити, наскільки ефективно фіскальні заходи підтримують розвиток цього сектору, який становить значну частину національної економіки та є джерелом зайнятості для мільйонів громадян. Особливої актуальності дослідження набуває для країн, що розвиваються, де малі та мікропідприємства формують абсолютну більшість усіх зареєстрованих суб'єктів господарювання, а їх стійкість безпосередньо впливає на соціально-економічну стабільність країни. Аналіз впливу фіскальної політики на цей сегмент дозволить визначити напрями удосконалення державної підтримки, забезпечити

ефективніше використання бюджетних ресурсів та сформувати умови для довгострокового економічного зростання в умовах глобальних викликів.

З огляду на викладене вище, можна дійти висновку, що кваліфікаційна робота Чжу Ліхун, метою якої є наукове обґрунтування теоретичних та методологічних основ фіскальної політики і концепції її трансформації в умовах світової економічної кризи та розробка комплексної моделі фіскальної політики, спрямованої на сприяння розвитку малих та мікропідприємств в Китаї.

Подана до захисту дисертація є складовою наукових досліджень Західноукраїнського національного університету, зокрема: фундаментального наукового дослідження на тему «Концепція відновлення та зеленої реконструкції України» (номер державної реєстрації 0124U000003); реалізації міжнародного проекту (Erasmus+ Jean Monnet Module) на тему «Європейська інклюзивна циркулярна економіка: пост-воєнний та пост-пандемічний модуль для України» (реєстраційний номер 101085640); госпдоговірного наукового дослідження на тему «Трансформація бізнесу в умовах сталого розвитку глобальної економіки» (договір № МЕВ-33-2023 від 10.05.2023); госпдоговірного наукового дослідження на тему «Формування екологічного бренду компанії на зовнішніх ринках» (Договір № МЕВ-37-2024 від 25.04.2024).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Кваліфікаційна робота є логічно структурованою, містить чітко визначені мету та завдання й методологічно обґрунтовані підходи шляхів їх реалізації. Усі висновки та рекомендації дослідження щодо впливу фіскальної політики на малі та мікро підприємства є належним чином обґрунтованими та мають практичне спрямування.

В дисертації використано різноманітні загальнонаукові і спеціальні методи дослідження, зокрема метод теоретичного узагальнення (для узагальнення макроекономічного генезису фіскальної політики); історичний метод (для визначення середовища і структури функціонування, класифікації мікро- та малих підприємств); метод діалектичного пізнання (для дослідження ролі фіскальної

політики для мікро- та малих підприємств); метод аналогій та порівняльного аналізу (для аналізу впливу фіскальної політики Китаю на зростання реального ВВП, чисте державне кредитування та його трансформацію в умовах світової економічної кризи); методи індукції та дедукції (для формулювання гіпотез, їх перевірки, узагальнення результатів та обґрунтування висновків); методи аналізу, синтезу та обробки даних (для оцінки мікро- та малі підприємства в КНР в умовах кризи); метод моніторингу (для аналізу геополітичних ризиків та внутрішніх викликів впливу фіскальної політики на мікро- та малі підприємства в Китаї); метод візуалізації даних (для наочного відображення основних положень та результатів дослідження).

Основні теоретичні та прикладні положення дисертації Чжу Ліхун одержали схвальну оцінку на українських та міжнародних конференціях та були опубліковані в українських та міжнародних наукових виданнях.

Таким чином, усе викладене вище дає змогу дійти позитивного висновку щодо наукового рівня, достовірності поданого матеріалу, теоретичних обґрунтувань та аргументацій, винесених на захист положень, практичного значення висновків і рекомендацій, що випливають із дисертації Чжу Ліхун.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота написана діловою англійською мовою, містить анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

У першому розділі «Теоретичні та методологічні основи дослідження впливу фіскальної політики на малі та мікропідприємства» здобувачем здійснено аналіз макроекономічні засади фіскальної політики, зокрема використання емпіричних методів дослідження дозволило показати еволюцію теорій фіскальної політики (с. 24-27). У дослідженні показано роль автоматичних стабілізаторів фіскальної політики у розвинених економіках та в економіках, що розвиваються. В роботі показано, що фіскальна політика суттєво впливає на сукупний попит, розподіл багатства та виробничий потенціал (с. 41-45). Зокрема зазначено дихотомію між короткостроковими фіскальними втручаннями, спрямованими на стимулювання

попиту під час спадів, та довгостроковими цілями, такими як збільшення національних заощаджень та інвестицій.

В роботі розглянуто середовище, операційну структуру та класифікацію мікро- та малих підприємств (ММП); встановлено, що донорські та розвиваючі організації визнають трансформацію бізнес-середовища життєво важливою для подолання викликів, з якими стикаються ММП. Вищезазначене дозволило встановити пріоритетні сфери реформ, включаючи спрощення реєстрації бізнесу, покращення податкового адміністрування, доступ до судової системи та механізмів діалогу між державним та приватним секторами (с. 33-42). В процесі дослідження розглянуто ефективність та обмеження механізмів фінансової та фіскальної підтримки, спрямованих на мікро- та малі підприємства. У дослідженні проаналізовано різні форми державної підтримки, включаючи фінансові субсидії, закупівлю, допомогу у наданні позик, а також фіскальні інвестиції та фінансування, з акцентом на їхній ролі у зниженні операційних витрат, управлінні розподілом капіталу, сприянні зайнятості та стимулюванні інновацій та експорту. Виокремлено ключові переваги фіскальної підтримки (с. 55-58): покращений доступ до фінансових ресурсів, сприяння формалізації, створення робочих місць, підвищена стійкість під час криз та доступ до розширених ринків через державні інвестиції та закупівлі.

У другому розділі «Дослідження впливу фіскальної політики на мікро- та малі підприємства в Китаї» здобувачем обґрунтовано, що тенденції споживання, реалізації фіскальної політики, моделі оподаткування та показники розвитку економіки (с. 66-75). Зокрема зазначено, що зростання споживання залишається стриманим через підвищені запобіжні заощадження з помітним зниженням цін на транспортні та телекомунікаційні послуги. Дослідження показало, що управління боргом центрального уряду в Китаї дотримується консервативної стратегії, що призводить до порівняно низького його рівня (с. 67-70). Натомість місцеві органи влади продовжують мати хронічний дефіцит, що вимагає змін політики бюджетування.

У дослідженні виокремлено структурні та фінансові проблеми, з якими стикаються мікро та малий бізнес у Китаї, особливо після COVID-19 (с. 78-82).

Зокрема виявлено, що ММП продовжують стикатися зі значними перешкодами в доступі до приватного фінансування, головним чином через те, що їх сприймають як високоризиковані та низькорентабельні підприємства. В роботі зазначено, що процентні ставки для ММП дещо знизилися порівняно з великими підприємствами (с. 82-84). Аналіз показав зв'язок між середньою заробітною платою та зростанням кількості корпоративних підприємств. Було встановлено сильну позитивну кореляцію, що вказує на те, що зростання заробітної плати тісно пов'язане з розширенням підприємств (с. 89-90). На цей зв'язок впливають такі економічні чинники, як рівень освіти, попит на кваліфікацію, вартість життя та промисловий розвиток.

У третьому розділі «Перспективи розвитку фіскальної політики та ММП в умовах глобальних викликів» здобувачем визначено заходи для посилення розвитку мікро- та малих підприємств у Китаї (с. 109-111). У дослідженні запропоновано конкретні стратегії коригування фіскальної політики, спрямовані на підтримку ММП, включаючи адаптивне оподаткування, яке передбачає використання гнучкої податкової політики, адаптованої до розміру фірми, економічного контексту або потреб конкретного сектору (с. 112-115). У дослідженні розглянуто механізми зеленого та сталого фінансування, такі як зелені позики та облігації, які виявилися життєво важливими для допомоги ММП у відповідності до глобальних програм сталого розвитку (с. 118-120). У дослідженні обґрунтовано ключові компоненти фіскально стійких стратегій реагування на кризу, включаючи доступність, передбачуваність, ефективне таргетування, стійкість до зловживання та зворотність (с. 124-130).

В роботі запропоновано стратегічні напрямки розвитку фіскальної політики Китаю, до яких віднесено (с. 128-132): цільові податкові стимули для конкретних галузей, регіонів або моделей поведінки; пріоритети державних закупівель, що підтримують місцевих, дрібних або сталих виробників; антициклічну фіскальну політику та глобальну фіскальну координацію для вирішення транскордонних проблем. В роботі розроблено комплексну модель фіскальної політики, спрямовану на сприяння розвитку ММП у Китаї (с. 152-154), що включає цілісну стратегію фінансової підтримки, зниження податкового навантаження та створення

сприятливого бізнес-середовища, прямі фіскальні субсидії, надання розширеного доступу до фінансування через кредитні гарантії, субсидії на відсотки.

Сукупність наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у кваліфікаційній роботі, та їх практичне значення дають змогу зробити висновок про завершеність, цілісність і структурованість дисертації Чжу Ліхун.

Оцінка наукової новизни положень і отриманих результатів кваліфікаційної роботи

До результатів, що одержали обґрунтування у кваліфікаційній роботі, мають теоретичне та практичне значення, та визначають наукову новизну дисертації варто віднести такі:

- розроблено комплексну модель фіскальної політики, спрямовану на сприяння розвитку малих та мікропідприємств у Китаї, яка включає цілісну стратегію фінансової підтримки, зниження податкового навантаження та створення сприятливого бізнес-середовища, прямі фіскальні субсидії, забезпечення розширеного доступу до фінансування через гарантії позик, субсидії на відсотки;
- удосконалено концепцію реалізації фіскальної політики в системі міжнародних економічних відносин шляхом адаптації організаційних механізмів до короткострокових та довгострокових цілей, поєднання експансіоністських та констрикційних типів її реалізації з урахуванням потенційних викликів та загроз;
- удосконалено методичні підходи до оцінки фіскальної політики КНР шляхом вивчення показників зростання реального ВВП, чистого державного кредитування, дефіциту бюджету, надходжень від корпоративного податку та норми прибутку;
- удосконалено шляхи коригування політики розвитку малих та мікропідприємств у КНР з використанням адаптивних стратегій оподаткування, інтеграції цифрової економіки та інклюзивного сталого зеленого фінансування;
- набули подальшого розвитку дослідження взаємозв'язків та ключових факторів, що впливають на результати фіскальної політики, зокрема, середовища та структури функціонування та класифікації малих та мікропідприємств;

– набули подальшого розвитку обґрунтування переваг стимулювання фіскальної політики та окреслення потенційних викликів для розвитку малих та мікропідприємств у КНР;

– набули подальшого розвитку дослідження геополітичних ризиків та внутрішніх викликів впливу фіскальної політики на малі та мікропідприємства в КНР.

Значення результатів виконаного дослідження для науки і практики

Теоретичне значення кваліфікаційної роботи полягає у вирішенні наукової проблеми та розробці пропозицій щодо реалізації фіскальної політики в умовах глобальної економічної кризи.

Практичне значення результатів дисертації Чжу Ліхун полягає в тому, що основні теоретичні положення дослідження ключових напрямків трансформації фіскальної політики та шляхів коригування політики розвитку ММП у Китаї можуть бути використані в практичній діяльності бізнес-одиниць та в подальших наукових розробках.

Представлені результати дослідження, доведені до рівня практичних напрацювань та рекомендацій, підтверджені довідкою про впровадження, наданою аудиторським агентством «Джуйцюань Сін Жунтун» (Довідка ЈІІ № 21 від 24.04.2025 р.). Основні результати дослідження було використано при формуванні та реалізації програми економічного та соціального розвитку Школи економіки та менеджменту Професійно-технічного коледжу Джуйцюань (Довідка ЈІІ № 19 від 24.04.2025 р.).

Повнота висвітлення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях, зарахованих за темою дисертації

Основні положення кваліфікаційної роботи, що мають наукову новизну змістовно та аргументовано розкрито в опублікованих працях. За основними результатами дисертації було опубліковано 10 наукових праць, зокрема: 3 статті – в наукових фахових виданнях України; 1 стаття – в іноземному науковому

періодичному виданні; та 6 публікацій опубліковані в інших виданнях апробаційного характеру за матеріалами конференцій. Кількість та обсяг друкованих праць дають авторові право для публічного захисту дисертації.

Оцінка структури кваліфікаційної роботи, мови і стилю викладення матеріалу

Зміст кваліфікаційної роботи відповідає визначеним меті і завданням дослідження, розкриває тему роботи, свідчить про її цілісність та завершеність. Кваліфікаційна робота написана англійською мовою з дотриманням усіх вимог до її наукового стилю.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Наукові результати кваліфікаційної роботи отримано автором особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано тільки ті ідеї і положення, які отримані автором особисто. Порушень академічної доброчесності у кваліфікаційній роботі Чжу Ліхун не виявлено. Дисертація містить посилання на відповідні джерела інформації, надана достовірна інформація про використані методи та результати проведеного дослідження, дотримані норми законодавства про авторське право та суміжні права. А це відповідно дозволяє зробити висновок про дотримання автором кваліфікаційної роботи вимог і правил академічної доброчесності. Кваліфікаційна робота пройшла успішну перевірку на наявність текстових запозичень за допомогою інтернет-сервісу Turnitin Similarity.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Кваліфікаційна робота Чжу Ліхун виконана на достатньо високому науковому рівні, проте є деякі зауваження, що мають дискусійний характер:

1. в роботі розглянуто класифікація та функціонування ММП (підрозділ 1.2, сторінки 28-43), приділивши достатньо уваги аналізу впливу фіскальної політики на формальний сектор ММП. Проте, авторка приділила недостатню увагу неформальному сектору, хоча в країнах, що розвиваються (включно з Китаєм), саме він охоплює значну частку мікробізнесу;

2. у підрозділі, присвяченому впливу фіскальної політики Китаю на ВВП та державне кредитування (підрозділ 2.1, сторінки 61-76), подано загальний опис динаміки, однак в роботі не представлено кількісного економетричного аналізу, що дозволило б визначити причинно-наслідкові зв'язки між фіскальними змінними;

3. порівняльний аналіз фіскальної політики Китаю з іншими країнами є недостатнім (підрозділ 2.3, сторінки 91-106). Автор сфокусував свій аналіз переважно на КНР без порівняння з фіскальними стратегіями інших країн, що пройшли подібні кризи. Наявність такого аналізу дозволив би визначити унікальні та спільні риси політики, що підвищило б обґрунтованість рекомендацій;

4. у підрозділі, що описує комплексну модель фіскальної політики для розвитку ММП у Китаї (підрозділ 3.3, сторінки 144-155), структура моделі фіскальної політики є недостатньо чіткою, зокрема потребує детальнішого формалізованого опису компонентів моделі, що підвищило б з рівень прикладної цінності дослідження;

5. в роботі обмежений аналіз ризиків реалізації запропонованих заходів (сторінки 158–160), зокрема окремі фіскальні заходи (податкові стимули, субсидії, підтримка цифровізації) описано зі сторони переваг, але недостатньо проаналізовані їх ризики (корупція, неефективне цільове спрямування, надмірне фіскальне навантаження тощо).

Окреслені зауваження вказують на деякі дискусійні аспекти кваліфікаційної роботи. Проте в цілому вони свідчать про актуальність, складність, багатогранність та практичну значущість обраної теми і суттєво не впливають на якісні характеристики дисертації.

Загальний висновок і оцінка дисертації

Кваліфікаційна робота Чжу Ліхун на тему «Вплив фіскальної політики на малі та мікро підприємства в умовах глобальної економічної кризи» є завершеним науковим дослідженням, результатом якого є формування науково-обґрунтованих пропозицій з розвитку теорії, методики та практичної реалізації фіскальної політики сприятливої для малих та мікро підприємств в умовах глобальної економічної кризи.

За своїм змістом та фаховим спрямуванням кваліфікаційна робота відповідає спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» галузі знань 29 «Міжнародні відносини», а за якістю та рівнем теоретичних і практичних розробок – рівню дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

В цілому, дисертація Чжу Ліхун на тему «Вплив фіскальної політики на малі та мікро підприємства в умовах глобальної економічної кризи» за змістом, рівнем наукової новизни, обґрунтованістю наукових положень та рекомендацій відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Чжу Ліхун, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
проректор з наукової та міжнародної
діяльності Сумського національного
аграрного університету

Юрій ДАНЬКО